

УДК 343.135

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-279-287

Андрій ЗАХАРКО®

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА, ПРОКУРОРА ЩОДО ВИПАДКІВ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Наведено окремі доктринальні погляди щодо сутності кримінальної процесуальної компетенції слідчого, дізнавача, прокурора. Досліджено кримінальну процесуальну регламентацію випадків закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування. Проведено систематизацію підстав закриття кримінального провадження за критерієм поширення на них повноважень слідчого, дізнавача, прокурора.

Запропоновано доповнити спеціальні статті Кримінального процесуального кодексу України, присвячені процесуальним статусам слідчого, дізнавача, прокурора, додатковими положеннями. У цих додаткових положеннях – перелічити конкретні випадки закриття кримінального провадження, за якими відповідний суб'єкт уповноважений приймати таке рішення.

Ключові слова: *випадки закриття кримінального провадження, компетенція суб'єктів, систематизація випадків, регламентація повноважень, зрозумілість викладу.*

Постановка проблеми. Протягом свого існування стаття 284 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи» зазнала низки змін, що полягали в її доповненні підставами закриття кримінального провадження, виключенні окремих пунктів та внесенні до них змін (щодо випадків закриття кримінального провадження) [1]. Як результат, сформована нині система підстав закриття кримінального провадження та спосіб визначення компетенції суб'єктів кримінального провадження щодо прийняття зазначеного рішення мають дещо складний для сприйняття вигляд. Недоліки в регламентації підстав закриття кримінального провадження були досліджені в попередній публікації [2]. Незручність для сприйняття визначеної в законі належності конкретного випадку закриття кримінального провадження до компетенції окремого суб'єкта (посадової особи: слідчого, прокурора тощо) зумовлена відсутністю зручної наскрізної нумерації таких випадків у ст. 284 КПК та недостатньою, як на нашу думку, увагою законодавця до можливого системного групування випадків закриття кримінального провадження за критерієм належності цих випадків до компетенції слідчого, дізнавача, прокурора. Як убачається, на сьогодні у статтях КПК, котрими регламентуються повноваження суб'єктів закриття кримінального провадження (зокрема, у ст. ст. 26, 36, 40, 40-1, 284 КПК), не повною мірою застосовано прийоми встановлення зв'язків між правовими положеннями. Зв'язки між правовими положеннями, за твердженням В. Риндюк, встановлюються за допомогою таких прийомів, як посилення, відсилання, повторення (відтворення) правових положень. Посилання — це вказівка на те, що звертатися за якимось елементом юридичної норми слід до відповідної структурної частини (пункту, статті, глави, розділу) нормативно-правового акта [3, с. 58]. Вважаємо, що виклад компетенції суб'єктів кримінального провадження щодо закриття

кримінального провадження з використанням прийому посилянь¹, а не відсилянь², як це виглядає зараз, став би більш зрозумілим для правозастосовника.

Проблема полягає в незручному для сприйняття способі викладу в КПК повноважень слідчого, дізнавача, прокурора щодо закриття кримінального провадження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Дослідивши кримінально-процесуальну компетенцію на монографічному рівні, Л. Лобойко конвенціонально визначив її як «покладений кримінально-процесуальним законом на органи дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду обсяг публічних справ у сфері вирішення кримінально-правових конфліктів, що виникають у суспільстві» [4, с. 25]. Продовжуючи дослідження компетенції слідчого органів внутрішніх справ, М. Городецька визначила її як «покладений кримінально-процесуальним законом обсяг публічних справ, змістом яких є порушення і розслідування кримінальних справ, віднесених законом до його відання, з метою підготовки їх до судового розгляду» [5, с. 7; 164]. Досліджуючи повноваження прокурора, О. Гринів дійшов висновку, що кримінально-процесуальна компетенція прокурора – процесуального керівника досудовим розслідуванням – це покладений кримінально-процесуальним законом обсяг публічних справ, змістом яких є організація ефективного розслідування кримінального провадження слідчим, віднесеного законом до його відання з метою підготовки до судового розгляду або прийняття підсумкових процесуальних рішень [6, с. 196]. Таким чином, зазначені автори цілком слушно виділяли специфічні особливості кримінальної процесуальної компетенції перелічених суб'єктів кримінального провадження з урахуванням місця їхніх повноважень у загальній структурі кримінальної процесуальної діяльності.

У кримінальній процесуальній літературі також приділялася увага й розміщенню відповідних норм про закриття кримінального провадження в ст. 284 КПК та за її межами. А. Рось, досліджуючи підстави закриття кримінального провадження, окремо навів систему підстав закриття кримінального провадження, визначених у КПК за межами ст. 284, а саме: у ч. 6 ст. 340 КПК (повторне неприбуття в судове засідання потерпілого в кримінальному провадженні, котре набуло статусу приватного), ч. 2 ст. 501 КПК (недоведеність факту вчинення суспільно небезпечного діяння або вчинення його неповнолітнім у віці від 11 років до настання віку кримінальної відповідальності), ч. 3 ст. 513 КПК (недоведеність факту вчинення суспільно небезпечного діяння або вчинення його конкретною особою), ч. 4 ст. 513 КПК (відпала потреба в застосуванні примусових заходів медичного характеру) [7, с. 104]. Крім того, А. Рось виділив випадки регламентації таких підстав у інших законах, зокрема, у ч. 2 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК), тобто малозначність, ч. 2 ст. 14 КК (готування до кримінального проступку або злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання), розділі VIII КК «Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння», розділі IX КК «Звільнення від кримінальної відповідальності», та спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

І. Гловюк, аналізуючи підстави закриття кримінального провадження в судовому провадженні, обґрунтувала доцільність виділення групи підстав закриття кримінального провадження судом, незгода обвинуваченого з якими має тягнути за собою продовження проведення судового провадження в загальному порядку. До таких підстав, на думку вченої, слід віднести:

- п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК: набрання чинності законом, що скасовує кримінальну відповідальність за діяння, вчинене особою;
- п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК: потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник, відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;
- п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК: після повідомлення особі про підозру закінчився строк

¹ Приміром, доцільно було б перелічити в п. 8 ч. 2 ст. 40 КПК конкретні пункти частини 1 ст. 284 КПК, за якими слідчий уповноважений закривати кримінальне провадження, а саме: п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК тощо.

² Відсиляння у загальному вигляді показують зв'язок законодавчого акта (або його структурної частини) з іншими правовими положеннями (наприклад, «відповідно до чинного законодавства», «у порядку, встановленому законом») [3, с. 58]. Прийом відсилянь наразі використано в п. 9 ч. 2 ст. 36 КПК при формулюванні повноваження прокурора приймати рішення про закриття кримінального провадження «за наявності підстав, передбачених цим Кодексом».

досудового розслідування, визначений у ст. 219 КПК, крім випадку повідомлення особи про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи [8, с. 135]. Немає підстав не погодитися з І. Гловюк, що в перелічених випадках під час судового засідання у разі наполягання обвинуваченого на ухваленні виправдувального вироку суд не має права закривати кримінальне провадження за зазначеними підставами і повинен продовжувати провадження у загальному порядку, що не виключає можливості ухвалення виправдувального вироку разом із іншими законними рішеннями. Виділення зазначених підстав до окремої групи вбачається цілком справедливим, оскільки надає змогу сфокусувати увагу на статусі обвинуваченого як активного учасника судового провадження в контексті загальної засади змалюваності сторін (ст. 22 КПК).

В. Базелюк, Ю. Дем'яненко, О. Масловою досліджено окремі аспекти закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, зокрема, щодо ролі позиції потерпілого, обов'язків прокурора тощо [9, с. 210]. Поняття та підстави закриття кримінального провадження розглядалось і в одній із наших попередніх публікацій [10], однак доцільність продовження дослідження цієї тематики впливає з характеру внесених протягом останніх років до ст. 284 КПК змін. Зазначені та інші наукові публікації являють собою важливі напрацювання і враховані при проведенні цього дослідження.

Проте у результаті вивчення актуальної кримінальної процесуальної літератури нами не було знайдено викладу систематизації повноважень суб'єктів кримінального провадження, спрямованих на його закриття, за чинною редакцією ст. 284 КПК.

Мета статті – проаналізувати систему випадків закриття кримінального провадження на предмет належності їх до компетенції слідчого, дізнавача, прокурора та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення відповідної кримінальної процесуальної регламентації.

Аналіз повноважень інших суб'єктів кримінального провадження зі сторони обвинувачення, а також слідчого судді й суду щодо закриття кримінального провадження не належить до предмета цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Викладемо системно підстави закриття кримінального провадження залежно від правомочності суб'єкта кримінального провадження (слідчого, дізнавача, прокурора), уповноваженого їх застосовувати.

Згідно зі ст. 284 КПК слідчий, дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі ще не повідомлялося про підозру, з таких підстав:

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК);
- 2) встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК);
- 3) втратив чинність закон, котрим встановлювалася кримінальна протиправність діяння (п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК).

У цьому формулюванні зазначеним пунктом було доповнено ч. 1 ст. 284 КПК Законом України № 2810-IX від 01.12.2022 [11], проте й досі не внесено відповідних змін до п. 3 розд. VII Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України, затвердженого наказом МВС № 570 від 06.07.2017 (далі – Положення) [12]. Таким чином, у зазначеному п. 3 розд. VII Положення наразі до напрямів роботи слідчого-методиста, зокрема, віднесено вести облік кримінальних проваджень, закритих слідчими у зв'язку з набранням чинності законом, котрим скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, й здійснювати аналіз обґрунтованості таких рішень. При цьому використовується формулювання п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України, що виключений зі ст. 284 КПК вищезазначеним Законом № 2810-IX від 01.12.2022, і взагалі не згадується діюче нині формулювання п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК України. Отже, виходить, що слідчий-методист наразі повинен вести облік проваджень, закритих за п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК (а цей пункт вже понад рік як виключений із ч. 1 ст. 284 КПК). І при цьому поза увагою слідчого-методиста, за змістом Положення, залишився нині діючий п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК України. Вважаємо, що формулювання п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК «втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння» було б правильним внести до п. 3 розд. VII Положення;

- 4) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 212 КК, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX

«Перехідні положення» Податкового кодексу України (п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК)¹;

5) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4², 9 ч. 1 ст. 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, абз. 2 ч. 4 ст. 284 КПК);

6) у разі, коли строк досудового розслідування, визначений у ст. 219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру (абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК). Порівнюючи можливості застосування цієї підстави закриття кримінального провадження слідчим і дізнавачем, слід звернути увагу на те, що в чинній редакції ч. 2 ст. 219 КПК строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особи про підозру визначається лише у кримінальних провадженнях щодо злочинів. У кримінальному провадженні щодо проступку цей вид строку досудового розслідування визначався раніше у вигляді шести місяців, але відповідно до Закону № 2617-VIII від 22.11.2018 зазначена норма була виключена з ч. 2 ст. 219 КПК.

Таким чином, на сьогодні в абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК хоч і передбачається обов'язок дізнавача закрити кримінальне провадження у разі закінчення строку досудового розслідування, визначеного в ст. 219 КПК, проте виконати цей обов'язок дізнавач не має можливості, оскільки такого строку в чинній редакції ст. 219 КПК не передбачено. Тому, можливо, доцільним було б виключити слово «дізнавач» із абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК, адже реального змістовного навантаження для регулювання кримінальної процесуальної діяльності у чинній редакції КПК це слово в абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК все одно не має.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження, у тому числі щодо підозрюваного, з підстав, передбачених у ч. 1 ст. 284 КПК, а саме:

1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК);

2) встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК);

3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати³ (п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК);

4) втратив чинність закон, котрим встановлювалася кримінальна протиправність діяння (п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК), за умови, що підозрюваний не заперечує проти закриття кримінального провадження за цією підставою (абз. 5 ч. 4 ст. 284 КПК);

5) помер підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК). При цьому чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить норм, що передбачали б реабілітацію померлої особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю;

6) існує вирок у тому самому обвинуваченні, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження у тому самому обвинуваченні (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК);

7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник, відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з

¹ Х. Павич у 2017 році за результатами дисертаційного дослідження пропонувала виключити цю підставу закриття кримінального провадження зі ст. 284 КПК України з огляду на закінчення терміну часу, протягом якого платники податків могли скористатися своїм правом на застосування податкового компромісу [13, с. 204].

² Згаданий п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК виключений законом № 2810-IX від 01.12.2022. Проте цілком слушно з міркувань кримінальної процесуальної преюдиції було б урахувати, що прийняті свого часу рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку з тим, що «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою», не повинні втрачати свого процесуального сенсу лише з причини втрати чинності п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК.

³ Підтримується думка В. Литвинова про доцільність удосконалення цієї підстави шляхом її викладу як підстави припинення кримінального переслідування особи, а не закриття кримінального провадження [14, с. 314].

домашнім насильством (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, ч. 3 ст. 338 КПК, ч. 3 ст. 340 КПК).

Аналізуючи зміст конструкції останнього пункту, слід звернути увагу, що в КПК безпосередньо не передбачено випадків, коли представник потерпілого може відмовитися від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Можливо, конструкцію «а у випадках, передбачених КПК, його представник» слід було б видалити з п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК для забезпечення зрозумілості викладу;

8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, котра видала особу (п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК);

9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 212 КК, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9-2 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України (п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК);

10) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, абз. 3 ч. 4 ст. 284 КПК України).

Оскільки у виключеному Законом України № 2810-IX від 01.12.2022 п. 4 й чинному нині п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК фактично йдеться про один і той самий випадок (коли втратив чинність закон, котрим встановлювалася кримінальна протиправність діяння), то вбачається необхідним доповнити п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК пунктом 4-1, розмістивши п. 4-1 між п. 4 і п. 9 аналізованого п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК;

11) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений у ст. 219 КПК, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК)¹;

12) у разі, коли строк досудового розслідування, визначений у ст. 219 КПК від початку досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру (дванадцять місяців у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину, вісімнадцять місяців у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину), закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру (абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Також прокурор може виносити постанову про закриття кримінального провадження щодо юридичної особи з підстав, передбачених у ч. 3 ст. 284 КПК:

13) встановлення відсутності підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3 КК України);

14) закриття кримінального провадження щодо уповноваженої особи юридичної особи;

15) ухвалення виправдувального вироку щодо уповноваженої особи юридичної особи.

Окремо виділимо регламентовані в ст. 284 КПК випадки, коли прокурор уповноважений звернутися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження:

1) якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (очевидно, законодавець посилається тут виключно на недиференційований п'ятнадцятирічний строк давності, визначений у ч. 2 ст. 49 КК), крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі (п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, абз. 4 ч. 4 ст. 284 КПК).

¹ У разі, коли (1) строк досудового розслідування, визначений, приміром, у п. 4 ч. 3 ст. 219 КПК (два місяці з дня повідомлення про підозру у вчиненні злочину), закінчується, (2) не подано клопотання про продовження строку досудового розслідування, згідно з ч. 5 ст. 294 КПК, не пізніше ніж за п'ять днів до спливу строку досудового розслідування, то має вирішуватися питання про закриття кримінального провадження за п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Якщо ж особу було повідомлено про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи, то (1) закрити кримінальне провадження за п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК не є можливим, (2) строк досудового розслідування може бути продовжений до 12 місяців (п. 3 ч. 4 ст. 219 КПК) із дотриманням положень ч. 3 ст. 294 КПК щодо строків та суб'єктів, уповноважених приймати відповідні рішення.

До таких випадків-винятків¹, коли прокурор обмежений у повноваженні звертатися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, слід віднести ч. 2 ст. 115 КК (кваліфіковані види умисних вбивств). Щодо цієї категорії злочинів, у зв'язку з обмеженням прокурора у повноваженні звертатися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, на сьогодні кримінальним процесуальним законом взагалі не передбачено порядку закриття кримінального провадження. Таким чином, виникла ситуація, коли негативна регламентація, застосована в кримінальній процесуальній нормі в п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, замість того, щоб ясно визначати порядок застосування кримінального закону (а саме це є прямим призначенням кримінальних процесуальних норм), фактично унеможливила закриття кримінальних проваджень, за котрими не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, й закінчився недиференційований п'ятнадцятирічний строк давності притягнення до кримінальної відповідальності. Іншими словами, при розслідуванні ч. 2 ст. 115 КК давність за логікою ч. 5 ст. 49 КК начебто й застосовується, але застосувати її неможливо, оскільки кримінальним процесуальним законом не передбачається такого порядку;

2) якщо підозрюваний заперечує проти закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК («втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння»), то прокурор, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для встановлення факту вчинення підозрюваним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, у найкоротший строк після ознайомлення підозрюваного, його захисника з матеріалами досудового розслідування, звертається до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстави, передбаченої п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК, у порядку, визначеному в ст. 479-1 КПК.

До предмета цього дослідження нами свідомо не віднесено випадки, суміжні з проаналізованими вище підставами закриття кримінального провадження, як-от звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (ст.ст. 285-288 КПК), оскільки регламентація цих випадків виконана за межами ст. 284 КПК.

З'ясувавши повноваження слідчого, дізнавача, прокурора щодо закриття кримінального провадження, вбачається правильним запропонувати більш зрозумілий і зручний для сприйняття спосіб викладу в КПК цих повноважень.

Висновки. Зміст чинної редакції ст. 284 КПК переобтяжений внутрішніми логічними зв'язками, що зумовлює складність його сприйняття. Саме це й спонукало до проведення нами дослідження.

З метою більш зрозумілого законодавчого розмежування компетенцій слідчого, дізнавача, прокурора щодо випадків і підстав закриття кримінального провадження пропонується:

1) удосконалити в ст. 284 КПК наскрізну нумерацію всіх випадків закриття кримінального провадження, усунувши при цьому чинні нині випадки дублювання пунктів, а саме: два пункти 3-1) в ч. 1 ст. 284 КПК і два пункти 1-1) в ч. 2 ст. 284 КПК;

2) використати прийом посилання для встановлення зв'язків між правовими положеннями. Повноваження суб'єктів щодо закриття кримінального провадження регламентувати в статтях КПК, присвячених спеціальному кримінальному процесуальному статусу цих суб'єктів, у переліку їхніх відповідних повноважень:

- у п. 8 ч. 2 ст. 40 КПК окреслити відповідні випадки зі ст. 284 КПК, коли слідчий уповноважений закривати кримінальне провадження: п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру;

- у п. 7 ч. 2 ст. 40-1 КПК окреслити відповідні випадки зі ст. 284 КПК, коли дізнавач уповноважений закривати кримінальне провадження: п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру;

- у п. 9 ч. 2 ст. 36 КПК окреслити відповідні випадки зі ст. 284 КПК, коли прокурор

¹ Коли розслідуються особливо тяжкі злочини проти життя чи здоров'я особи або злочини, за які, згідно із законом, може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, за умови, що ці злочини не перелічені в ч. 5 ст. 49 КК як злочини, щодо яких не застосовується давність.

уповноважений закривати кримінальне провадження: п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК – за умови, якщо підозрюваний проти цього не заперечує (абз. 5 ч. 4 ст. 284 КПК), п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, абз. 17 ч. 1 ст. 284 КПК – з урахуванням вимог абз. 3 ч. 4 ст. 284 КПК, ч. 3 ст. 284 КПК;

3) окремим пунктом в ч. 2 ст. 36 КПК регламентувати випадки, коли прокурор уповноважений звертатися до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження, а саме: 1) абз. 4 ч. 4 ст. 284 КПК за п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК і 2) абз. 5 ч. 4 ст. 284 КПК, ч. 2 ст. 479-1 КПК.

Доповнити п. 3 розд. VII Положення формулюванням п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК «втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння» для того, щоб прийняття рішення щодо застосування зазначеного п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК не залишалось поза увагою слідчого-методиста з огляду на зміст зазначеного Положення.

Подальші наукові розвідки будуть присвячені дослідженню чинної регламентації випадків закриття кримінального провадження іншими суб'єктами кримінального провадження зі сторони обвинувачення, слідчим суддею та судом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>.
2. Захарко А. В. Недоліки в регламентації підстав закриття кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 275–281.*
3. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2009. 162 с.
4. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2006. 188 с.
5. Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : монографія ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, доц. Л. М. Лобойка. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра-ЛТД. 2010. 232 с.
6. Гринів О. Кримінально-процесуальна компетенція прокурора – процесуального керівника досудовим розслідуванням. *National Law Journal: Theory and Practice. 2016. August. P. 193–197.* URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/47993.
7. Рось А. В. Закриття кримінального провадження: проблеми правової регламентації. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2018. Вип. 3(83). С. 102–110.* URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/84/81>.
8. Гловюк І. В. Щодо питання удосконалення моделі закриття кримінального провадження у судовому провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю. 2021. Т. 1. № 42. С. 130–137.* URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/issue/view/15145>.
9. Bazeliuk V., Demyanenko Yu., Maslova O. Peculiarities of prosecutor participation in private cases: ukrainian experience. *Access to Justice in Eastern Europe. 2022. No. 1(13). P. 203–211.* URL: https://ajec-journal.com/upload/attaches/att_1643449739.pdf.
10. Бойко О. П., Литвинов В. В., Федченко В. М., Захарко А. В. Поняття та підстави закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування. *Sciences of Europe. 2020. V. 3. № 49. С. 67–70.*
11. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння : Закон України від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#n19>.
12. Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#n9>.
13. Павич Х. М. Закриття кримінального провадження судом першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 291 с.
14. Литвинов В. В. Окремі питання закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування за реабілітаційних підстав. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали V Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 12 березня 2021 р.).* Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 313–314. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6308>.

Надійшла до редакції 21.05.2023

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon

- Ukrainy vid 13.04.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> [in Ukr.].
2. Zakharko, A. V. (2023) Nedoliky v rehlamentatsii pidstav zakryttia kryminalnoho provadzhennia [Deficiencies in the regulation of grounds for closing criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. pp. 275–281. [in Ukr.].
3. Ryndiuk, V. I. (2009) Normotvorcha diialnist [Rule-making activity] : navch.-metod. posibnyk dlia samost. vyvch. dysts. Kyiv : KNEU. 162 p. [in Ukr.].
4. Loboiko, L. M. (2006) Kryminalno-protsesualna kompetentsiia [Criminal procedural competence] : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 188 p. [in Ukr.].
5. Horodetska, M. S. (2010) Kryminalno-protsesualna kompetentsiia slidchoho orhaniv vnutrishnikh sprav [Criminal-procedural competence of the investigative body of internal affairs] : monohrafiia ; za nauk. red. d-ra yuryd. nauk, dots. L. M. Loboika. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav ; Lira-LTD. 232 p. [in Ukr.].
6. Hryniv, O. (2016) Kryminalno-protsesualna kompetentsiia prokurora – protsesualnoho kerivnyka dosudovym rozsliduvanniam [Criminal-procedural competence of the prosecutor-procedural head of the pre-trial investigation]. *National Law Journal: Theory and Practice*. August. pp. 193–197. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/47993. [in Ukr.].
7. Ros, A. V. (2018) Zakryttia kryminalnoho provadzhennia: problemy pravovoi rehlamentatsii [Closure of criminal proceedings: problems of legal regulation]. *Visnyk LDUVS im. E.O. Didorenka*. Vyp. 3(83). pp. 102–110. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/84/81>. [in Ukr.].
8. Hloviuk, I. V. (2021) Shchodo pytannia udoskonalennia modeli zakryttia kryminalnoho provadzhennia u sudovomu provadzhenni [Regarding the issue of improving the model of closing criminal proceedings in court proceedings]. *Pytannia boroty zi zlochynnistiu*. T. 1. № 42. pp. 130–137. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/issue/view/15145>. [in Ukr.].
9. Bazeliuk, V., Demyanenko, Yu., Maslova, O. (2022) Peculiarities of prosecutor participation in private cases: ukrainian experience. *Access to Justice in Eastern Europe*. No. 1(13). pp. 203–211. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1643449739.pdf.
10. Boiko, O. P., Lytvynov, V. V., Fedchenko, V. M., Zakharko, A. V. (2020) Poniattia ta pidstavy zakryttia kryminalnoho provadzhennia na stadii dosudovoho rozsliduvannia [Concept and grounds for closing criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation]. *Sciences of Europe*. V. 3. № 49. pp. 67–70. [in Ukr.].
11. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo zakryttia kryminalnoho provadzhennia u zviazku z vtratoi chynnosti zakonom, yakym vstanovliuvalasia kryminalna protypravnist diiania [On the introduction of amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine regarding the closure of criminal proceedings in connection with the loss of validity of the law establishing the criminal illegality of an act] : Zakon Ukrainy vid 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#n19>. [in Ukr.].
12. Polozhennia pro slidchi pidrozdily Natsionalnoi politsii Ukrainy. Pro orhanizatsiiu diialnosti slidchykh pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regulations on investigative units of the National Police of Ukraine. On the organization of the activities of investigative units of the National Police of Ukraine] : nakaz MVS Ukrainy vid 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#n9>. [in Ukr.].
13. Pavych, Kh. M. (2017) Zakryttia kryminalnoho provadzhennia sudom pershoi instantsii [Closure of criminal proceedings by the court of first instance] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Lviv. 291 p. [in Ukr.].
14. Lytvynov, V. V. (2021) Okremi pytannia zakryttia kryminalnoho provadzhennia na stadii dosudovoho rozsliduvannia za reabilitatsiinykh pidstav [Separate issues of closing criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation on rehabilitation grounds]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty : materialy V Mizhnarodnoi nauko-vo-prakt. konf.* (m. Dnipro, 12 bereznia 2021 r.). Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. pp. 313–314. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6308>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Andrii Zakharko. Delimitation of competences of the investigator, inquiring officer, public prosecutor regarding for cases of closure of criminal proceedings. The article examines the criminal procedural regulation of cases of closure of criminal proceedings at the pre-trial investigation stage. The cases of criminal proceedings closure are classified into groups: 1) grounds for closure of criminal proceedings by the investigator and the inquiring officer; 2) grounds for closing criminal proceedings by a prosecutor, including closure of criminal proceedings against a legal entity; 3) cases where a prosecutor is authorised to apply to the court with a motion to close criminal proceedings.

It is proposed: 1) to introduce in Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine «Closure of Criminal Proceedings and Proceedings in respect of a Legal Entity» a through numbering of the grounds for closing criminal proceedings, eliminating the current cases of duplication in the numbering of individual paragraphs; 2) to use the reference method to establish links between legal provisions. The analysed powers of the subjects to close criminal proceedings should be additionally regulated in the articles of the Criminal Procedure Code of Ukraine devoted to the special criminal procedural status of these subjects in the list of their respective powers, namely, in Article 40 «Investigator of the pre-trial investigation agency», Article

40-1 «Inquiring officer», Article 36 «Public prosecutor» of the Criminal procedure code of Ukraine; 3) to amend the current Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine «On the Organisation of the Activities of Investigative Units of the National Police of Ukraine» in order to supplement the Regulation on Investigative Units of the National Police of Ukraine with paragraph 4-1 of part 1 of Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine «the law establishing the criminal unlawfulness of the act has ceased to be in force» in order to properly analyse the validity of such decisions by investigators-methodologists when providing practical and methodological assistance in organising the work of investigative units.

Keywords: *cases of closing criminal proceedings, competence of subjects, systematization of cases, regulation of performing, understandable of the presentation.*

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-287-293

Олександр МАХЛАЙ[©]

кандидат психологічних наук, доцент
(Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна)

МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСПІРАТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Висвітлено мотиваційні особливості конспіративного співробітництва з оперативними підрозділами в сучасних умовах. Звертається увага на невідповідність наявного нормативно-правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності сучасному рівню розвитку українського суспільства, що негативно впливає на мотивацію громадян співпрацювати з оперативними підрозділами на конспіративній основі. Здійснено аналіз законодавства в частині гарантування безпеки осіб, які співпрацюють з оперативними підрозділами на конспіративній основі. Вказується, що попередити правопорушення дешевше та доцільніше, ніж ліквідувати тяжкі наслідки його вчинення, а тому варто переглянути підходи до організації конфіденційного співробітництва громадян з оперативними підрозділами, зосередивши увагу на матеріальній мотивації такої співпраці з розробкою дієвих гарантій захисту прав, свобод, життя та здоров'я співпрацюючих осіб.

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, мотивація, конспіративне співробітництво, оперативні підрозділи, негласні працівники, суспільство.*

Постановка проблеми. Конспіративне співробітництво як вимушений засіб протидії антисуспільним проявам є об'єктивною необхідністю, соціально зумовленим та ефективним засобом, оскільки спрямоване на захист особистих прав і законних інтересів громадян, а також суспільства загалом. Грамотне та вміле застосування вказаного методу оперативно-розшукової діяльності дозволить повніше виявляти, перевіряти та оцінювати факти, а також осіб, що становлять оперативний інтерес.

Незважаючи на широке застосування інформаційно-аналітичних систем та технічних способів отримання інформації, конспіративне співробітництво продовжує відігравати одну з головних ролей у діяльності оперативних підрозділів, котрим законом надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Так, для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності оперативним підрозділам надано право мати гласних та негласних, штатних та позаштатних працівників, а також встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності [10].

Виявлення протиправних діянь та отримання оперативно значущої інформації часто пов'язані з активними діями певних осіб щодо приховування фактичних даних, знищення слідів протиправної діяльності тощо. У таких умовах часто єдиним шляхом одержання необхідної оперативно значущої інформації є встановлення довірчих стосунків з особами, які володіють чи можуть володіти нею. Конкретне об'єктивно необхідне та складне завдання можуть виконувати працівники оперативних підрозділів або за їхнім дорученням особи, які мають відповідні розвідувальні можливості та якості.

© О. Махлай, 2023

al_m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-3387>